

Geodeti v spominih znanih planincev in planinskih pisateljev

V svojih spisih omenjajo geodete mnogi planinski pisatelji, ki so največkrat tudi sami znani planinci. Omejil se bom predvsem na Frana Kocbeka in njegovo literarno delo Savinjske Alpe, ki je izšlo leta 1926 v Celju. V njem znani planinec obuja spomine na mnoge prijatelje in znance, med katerimi posebej izstopa dr. Johannes Frischauf. Fran Kocbek je bil ustanovitelj Savinjske podružnice, leta 1893 ustanovljenega Slovenskega planinskega društva, ter velik borec za slovenstvo Savinjskih Alp, kar ga postavlja ob bok Jakobu Aljažu.

Johannes Frischauf je bil velik ljubitelj slovenskih gora, čeprav je bil po rodu Nемец, kot univerzitetni profesor pa je deloval na Univerzi v Gradcu. Podpiral je delovanje Slovenskega planinskega društva in še posebej Savinjske podružnice, zaradi česar si je nakopal mnogo nasprotnikov iz vrst nemško-avstrijske planinske zveze (D.u.O.A.-V). Sistematično je proučeval predvsem Savinjske Alpe, kamor je prvič prišel leta 1868, in kamor se je vedno znova vračal vse do leta 1910.

Za geodete je posebej zanimivo Frischaufovo teoretično in praktično delo na področju zemljemerstva. Na Dunajskem vseučilišču je sicer končal študij matematike, fizike in astronomije in doktoriral iz filozofije, vendar pa je napisal tudi nekaj pomembnih del s področja zemljemerstva. V pismu Kocbeku leta 1908 omenja „obsežnejše delo, ki je zlasti namenjeno za bodoče račune deželnega merjenja po c.kr. vojaško-geografskem inštitutu”. Dne 10. oktobra 1912 mu piše: „Ker v zadnjih letih nisem več planinsko deloval, sem dovršil svoje staro gradivo o pokrajinski meritvi”. V pismu 26. septembra 1919 pravi: „Razen mnogih manjših spisov sem v zadnjih šestih letih dokončal II. zvezek moje l. 1913 izšle knjige Die math. Grundlagen der Landesaufnahme und Kartographie des Erdspharoids”, kar dopolnjuje tudi v pismu 26. septembra istega leta, ko pravi: „V vojnem času sem marljivo znanstveno deloval. Moje glavno delo – II zvezek od prejšnjega dela – je jeseni izdala „Preussische Landesaufnahme”, za katero sem neprenehoma delal.”

Med deli, povezanimi z geodetsko stroko, ki jih je opravljal Frischauf, je tudi načrtovanje in trasiranje cest. Razvoj Zgornje Savinjske doline je bil po njegovem mnenju odvisen od primerne cestne povezave posameznih krajev, zato se je potegoval za izgradnjo ceste iz Ljubnega v Logarsko dolino, iz Luč skozi Podvolovljek in čez Raka v bivšo Kranjsko, zanimala ga je cesta iz Solčave v Logarsko dolino in v Železno Kaplo čez Pavličev vrh. Pri trasiranju slednje je sodeloval Piskernik iz Logarske doline, ki ga je tudi sicer pogosto spremljal ter sodeloval pri izgradnji mnogih planinskih poti, naj omenim samo najbolj poznani: iz Okrešlja na Kamniško sedlo in pot skozi Turški žleb.

Ko Kocbek v navedeni knjigi opisuje posamezne vrhove v Savinjskih Alpah in ob tem omenja tudi prve obiskovalce, navaja poleg prirodoslovcev, med katerimi so najbolj poznani Scopoli, Wulfen in Hacquet, tudi zemljemerce. Pri opisu Grintavca med drugim pravi: „Prvo piramido za trikotičje (danes bi rekli za triangulacijo – G.M.) je l. 1823 postavil stotnik Bosio, drugo stotnik R. Merkl l. 1861, tretjo

nadporočnik Kutschera l. 1877. Vsakokrat so tudi izmerili višino vrha. Barometrično so merili geolog M.V. Lipold l. 1856 in Frischauf 20. septembra 1874.”

Na Dolgi hrbet je šel Frischauf 12. avgusta 1875 z Jezernikom in na njegovem vrhu našel drog. Za Skuto piše Kocbek: „Domačini, med njimi Primož Suhadolnik, so plezali na Skuto pred l. 1875 in našli trhle ostanke droga, ki je bil postavljen po vojaški meritvi.” Ob opisu Ojstrice beremo: „Leta 1823. je postavil nadporočnik Ernest pl. Joanelli na Ojstrici piramido in je zmeril višino (2347,4 m). Prišel je iz Luč čez Planinška. Pri reambulaciji l. 1869. so določili višino 2348,4 m ter zaokrožili na 2350; po zadnji meritvi pa znaša višina 2349 m.”

Foto: G. Mlakar

Slika 1: Ojstrica z jugovzhoda

Med prijatelji, ki jih v svoji knjigi Kocbek posebej omenja, je tudi Leopold Vltavsky. Dogodek, ki ga opisuje v spominih nanj, je povezan z Velikim vrhom. Iz opisa se vidi potek postavitve trigonometrične točke in njene signalizacije, predstavljamo pa si lahko tudi napore, ki so jih morali premagovati zemljemerci in še posebej njihovi pomočniki. Zaradi zanimivosti ga v celoti povzemam.

Takole pravi: „Leopold Vltavsky, rojen Čeh, je bil artilerijski stotnik in je vodil l. 1900. v imenu vojaškega zemljepisnega instituta na Dunaju prvo (detajlno, op. pisca) triangulacijo v vzhodnem delu Savinjskih Alp, to je polovico specialke Kranj – Železna Kapla. Stanoval je deloma v Gornjem gradu, njegov tovariš in sodelavec pa na Jezerskem. Spremljal sem ga večkrat na Menino planino in enkrat v Kocbekovo kočo, kjer sem kot nevojak doživel posebno vojaško čast. Vltavsky je dobil zvečer v kočo

dostavljen brzojavni poziv, da mora takoj odpotovati na Jezersko radi neke meritve. Pred odhodom je sporočil vojakom, da sem drugi dan jaz njihov poveljnik in jih peljem na Veliki vrh, kjer imajo postaviti piramido. Delo me je zanimalo, ker ga še nisem nikdar videl. Drugi dan smo zapustili ob 6. uri kočo. Nad Pragom pod strmim Velikim vrhom so ležali trije dolgi mecesni, ki so jih prejšni dan posekali in tja prinesli. Vojaki so si slekli bluže, jih položili na rame, na iste pa mecesen. Trije od občine najeti delavci so naložili orodje, štiri belo barvane in devet črno barvanih deščic. Potem so se počasi pomikali po strmem pobočju za menoj, ki sem bil vodnik. Na vrhu sem se čudil, kako naglo je bilo delo izvršeno. En vojak je izkopal jamo, drugi je obdelal kamen in izklesal vanj znamenje TM, tretji je obtesal konce drogov. Nato so napravili na tleh piramido, nabili deske ter postavili piramido, katere konce so v tleh dobro pritrdili. Po izmeritvi višine od vrha piramide do obdelanega kamna, kar se je vpisalo v posebno knjigo, so jamico napolnili in delo je bilo izvršeno. Vltavsky je izposloval pri imenovanem institutu na Dunaju, da je dobila „Savinjska podružnica“ 30 specijalk zastoj.”

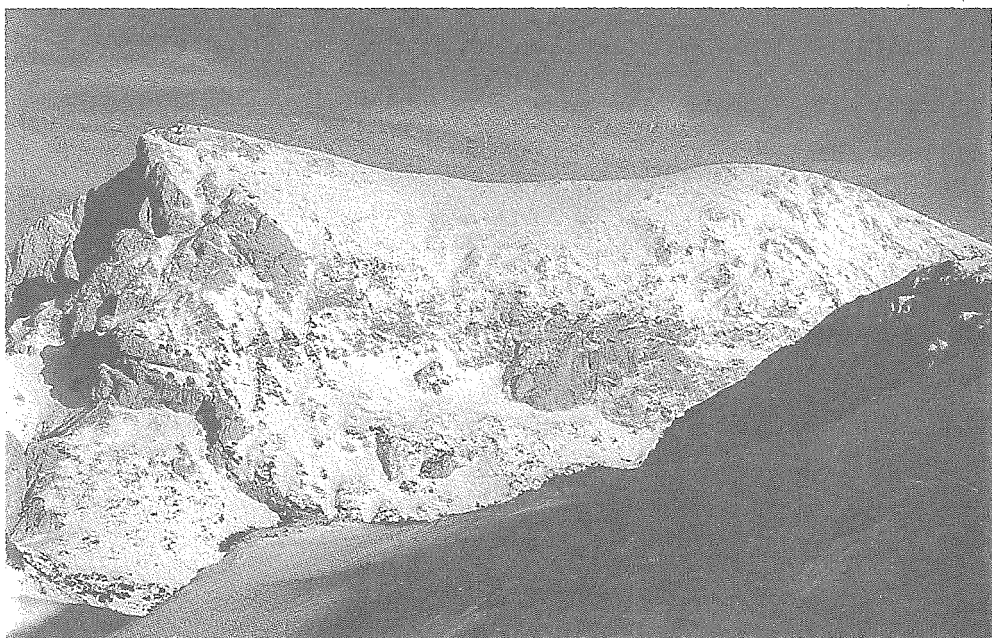

Foto: G. Mlakar

Slika 2: Veliki vrh in Velika zelenica

Razumljivo je, da je bilo zaradi težkih pogojev dela med geodeti in njihovimi pomočniki tudi precej žrtev. Na razstavi ob 150-letnici avstrijskega katastra, ki smo si jo leta 1967 ogledali v Celovcu, je bil dokumentiran dogodek, ko je v Bukovini medved raztrgal zemljemerca. Bližji nam je dogodek, ki ga opisuje dr. Julius Kugy v svoji knjigi *Iz življenja gornika*, ko se spominja svojih vzponov na Kaninskem pogorju. Naj povzamem.

„Bog te obvaruj nevihte na Kaninu! Od vseh gora Julijskih Alp je za blisk najnevarnejši. Brž sestopi, če se nebo temni! Na Kaninu ne obstane noben možic, strele takoj vsakega raztreščijo. Kot na Triglavu nosač avstrijskega zemljemerskega kapetana Bosia, tako je na Kaninu umrl, zadet od bliska, italijanski geometer oficir Domeniconi. V možica na Malem Kaninu so mu zgradili spominsko ploščo, a tudi tega je raztreščila strela. Črepinje plošče so ležale na vrhu kot nekoč truplo zemljemerca. Le v neko skalo vklesana letnica 1884 je ostala. Vsakič, kadar sem prišel tja, sem na vrhu našel nove reže in luknje, ki jih je v skalo vklesal blisk, in v njih so se prikazali rogljati amoniti in okamenele lupine morskih živali. Nevihta, ki sem jo doživel vrh kaninskega grebena, stisnjen v skalno razpoko, pa šteje med moja najstrašnejša doživetja.”

Namen sestavka je opozoriti na povezanost geodetske stroke s planinstvom, obuditi spomin na stanovske kolege, ki so se pri svojem delu srečevali z lepotami planin, bili velikokrat med tistimi, ki so iskali prehode in dostope do vrhov ter jih po tedaj nezavarovanih smereh tudi osvajali.

Prispevek naj bi tudi oživel razmišljanja o geodetski planinski poti, katere cilj je bil obisk vseh vrhov, na katerih so triangulacijske točke 1. reda. O njej smo razmišljali leta 1988 (tudi Planinski vestnik je o tem pisal), aktivnosti za njeno vzpostavitev pa so zaradi pomanjkanja denarja in premajhne zagnanosti zamrle. Med tem časom so se razmere spremenile. Opisane trigonometrične točke 1. reda niso več del jugoslovanske mreže 1. reda, temveč je to mreža samostojne države Slovenije. Ni več točk na vrhovih, do katerih je prepovedan dostop. Vse to so razlogi, da geodeti idejo o planinski geodetski poti uresničimo. Posvetili bi jo kolegom, ki so pred mnogimi leti opravljali pionirska zemljemerska dela na slovenskem ozemlju.

Še en namen ima prispevek; z njim sem skušal geodetom približati Frana Kocbeka in dr. Johannesa Frischaufa, velika ljubitelja planin in organizatorja planinstva v Savinjskih ali Kamniških Alpah. Slednjega lahko prištevamo, zaradi njegovih zaslug za razvoj zemljemerstva, med stanovske kolege. Fran Kocbek pa je tudi z velikimi simpatijami spremljal delo geodetov in imel med njimi iskrene prijatelje. To navsezadnje dokazuje njegovo dolgoletno druženje s Frischaufom in spremljanje vseh njegovih aktivnosti, ne samo v planinstvu.

Planinsko društvo Celje namerava ob stoletnici ustanovitve Savinjske podružnice Slovenskega planinskega društva obema postaviti spomenik. Stal naj bi v Logarski dolini, kraju, kamor sta se zaradi njegove lepote vedno znova vračala. Prav bi bilo, da se tudi geodeti pridružimo tistim, ki prispevajo sredstva za pokritje stroškov.

Vira:

Kocbek, F., 1926, Savinjske Alpe, Celje.

Kugy, J., 1968, Iz življenja gornika, Maribor.

Gojmir Mlakar

Prispelo za objavo: 4.6.1993